

سبقت‌گذاشتن

اُستادانه

همانند یک اُستاد یاد بگیرید!

پاسخ پرسشها و نمونه سوال تالیفی آیین زندگی

تالیف: راضیه هاشمی

فهرست مطالب

۲	مقدمه: معناسناسی و جایگاه اخلاق کاربردی
۴	فصل اول: اخلاق دانش اندوزی
۸	فصل دوم: اخلاق پژوهش
۱۲	فصل سوم: اخلاق نقد(شیوههای اخلاقی مواجهه با اندیشه ها)
۱۵	فصل چهارم: اخلاق معیشت
۱۸	فصل پنجم: اخلاق معاشرت
۲۳	فصل ششم: اخلاق جنسی
۲۸	فصل هفتم: اخلاق سیاست
۳۲	فصل هشتم: اخلاق مناظره و گفتگو علمی

مقدمه: معناشناسی و جایگاه اخلاق کاربردی

نمونه سوال

۱. اخلاق در لغت به چه معناست و چند دسته تقسیم می‌شود؟

واژه اخلاق در لغت به معنای سرشت و سجیه به کار می‌رود، اعم از سجایای نیکو و پسندیده یا سجایای زشت و ناپسند. رایج‌ترین معنای اصطلاحی اخلاق: صفات و ویژگی‌های پایدار که موجب می‌شوند کارهایی متناسب با آن صفات، به طور خودجوش و بدون نیاز به تفکر، از انسان صادر شود. اخلاق از یک لحاظ به ۲ دسته تقسیم می‌شود: ۱. اخلاق فضیلت (اخلاق خوب)؛ که مبتنی بر کارهای پسندیده است. ۲. اخلاق رذیلت (اخلاق بد)؛ که مبتنی بر کارهای ناپسند است.

۲. علم اخلاق را تعریف کنید.

تعریف علم اخلاق در ۲ دسته کلی: ۱. تعریف علم اخلاق با تکیه بر علم: علمی که به آن نفس انسان، چگونه خلقی می‌تواند به دست آورد که تمام کارهایی که به اراده او از او صادر می‌شود، نیکو باشد. ۲. تعریف علم اخلاق با تکیه بر عمل و رفتار اخلاقی: علم اخلاق عبارت است از تحقیق در رفتار آدمی بدان گونه که باید باشد. تعریف جامع: علم اخلاق، علمی است که ضمن معرفی و شناساندن انواع خوبی‌ها و بدی‌ها، راه‌های کسب خوبی‌ها و رفع بدی‌ها را به ما تعلیم می‌دهد.

۳. انواع پژوهش‌های اخلاقی را نام ببرید و هر کدام را مختصر توضیح دهید.

۱. اخلاق توصیفی؛ در این نوع از پژوهش‌ها به توصیف و معرفی اخلاقیات افراد، گروه‌ها و جوامع مختلف پرداخته می‌شود. هدف در این پژوهش، تنها آشنایی با نوع رفتار اخلاقی فرد یا جامعه‌ای خاص است. روش در این اخلاق، تجربی و تاریخی است. ۲. اخلاق هنجاری؛ این اخلاق به بررسی افعال اختیاری انسان از حیث خوبی یا بدی، و بایستگی و نبایستگی می‌پردازد. موضوع بحث در این نوع پژوهش، افعال اختیاری انسان است. روش این پژوهش، استدلالی و عقلی است. ۳. فرااخلاق؛ به بررسی تحلیلی و فلسفی درباره مفاهیم و احکام اخلاقی می‌پردازد. موضوع این نوع پژوهش، مفاهیم و جملاتی است که در اخلاق هنجاری مورد بحث قرار می‌گیرند. وظیفه اصلی در این پژوهش، بررسی معنای خوب و بد و تحلیل گزاره‌های مورد بحث است.

۴. چرا علم اخلاق اهمیت دارد؟

علم اخلاق، یکی از ضروری‌ترین علوم برای انسان است. امام کاظم (ع) فرمودند: لازم‌ترین دانش برای تو، دانشی است که تو را به صلاح قلبت راهنمایی کند و فساد آن را برایت آشکار سازد. هدف اصلی رسالت انبیاء؛ پرورش اخلاقی مردمان و تزکیه و تهذیب جان‌های آن‌ها بوده است.

۵. به چه دلیل بعضی از افراد دست به بی‌اخلاقی می‌زنند؟

هدف اصلی رسالت انبیاء؛ پرورش اخلاقی مردمان و تزکیه و تهذیب جان‌های آن‌ها بوده است. در عین اینکه اکثر افراد، با فضایل و رذایل اخلاقی آشنا هستند، باز هم بعضی از افراد به درستی به وظایف اخلاقی خود عمل نمی‌کنند. مشکل عمده



بسیاری از افراد این است که: ۱. راه انجام وظایف اخلاقی و نحوه اعمال احکام اخلاقی را نمی‌توانند به درستی تشخیص دهند. ۲. در بزنگاه نمی‌توانند تصمیم اخلاقی درستی اتخاذ کنند.

راه حل مشکل = شناخت بیماری (مفسده اخلاقی) + راه علاج + تصمیم اخلاقی

۶. هدف عمده اخلاق کاربردی چیست؟

رسالت عمده اخلاق کاربردی، تحلیل و بررسی ریشه‌ای و بنیادین فضایل و رذایل اخلاقی و راه تشخیص تکالیف اخلاقی و شیوه تحقق آن‌ها در حوزه‌های خاص است.

۷. اخلاق کاربردی را توضیح دهید.

اخلاق کاربردی، در حقیقت زیرمجموعه اخلاق هنجاری است و به تعبیری همان اخلاق هنجاری است. این اخلاق درصدد آن است که کاربرد و اعمال منظم و منطقی نظریه اخلاقی را در حوزه مسائل اخلاقی خاصی نشان دهد. همچنین این اخلاق شامل اخلاق حرفه‌ای نیز می‌شود.

۸. منظور از اخلاق حرفه‌ای چیست؟

منظور از اخلاق حرفه‌ای، تأمل درباره ابعاد اخلاقی موضوعاتی است که به مشاغل خاصی مربوط می‌شود؛ مانند اخلاق پزشکی، اخلاق روزنامه‌نگاری و ...



۱. رابطه صدر و ذیل این آیه را که می‌فرماید «اگر تقوا پیشه کنید خداوند به شما قدرت تشخیص حق از باطل را می‌دهد» به طور دقیق تبیین نمایید.

در قرآن کریم تصریح شده است که ثمره پارسایی بهره مندی از فرقان و قدرت تشخیص حق از باطل است. بی‌تردید متون دینی، همه انسان‌ها حتی کافران و فاسقان را به دانش‌اندوزی و پیروی از دانش و پرهیز از پیروی گمان دعوت کرده و به تعقل و تدبیر فراخوانده است. پارسایی در کنار خردورزی و دانش‌اندوزی به معنای ناتوانی بی‌تقوایان از درک و اقامه براهین عقلی نیست؛ بلکه مراد آن است که با بازگرداندن روح و سرشت آدمی به حالت پاکی و صداقت نخستین و فطری‌اش، فراگیری و پذیرش حقایق را برای او تسهیل کند. تقوا سبب می‌شود فطرت انسان به پاکی و زلالی نخستین خود بازگردد.

۲. موانع و لغزشگاه‌های اخلاقی تحصیل علم کدام‌اند؟

۱. پیروی از حدس و گمان؛ یکی از لغزش‌گاه‌های فهم و اندیشه درست آن است که انسان به جای پیروی از یقین، به حدس و گمان، بسنده کند. ۲. تقلید کورکورانه؛ یکی دیگر از موانع تحصیل علم واقعی و داشتن اندیشه درست، سپردن مهارت تفکر به دست دیگران است. ۳. شتاب‌زدگی؛ انسان در داوری‌های علمی و عقلانی خود شتاب می‌کند؛ و به صرف فراهم آمدن اطلاعاتی اندک درباره یک موضوع، به نتیجه‌گیری می‌پردازد. ۴. تمایلات نفسانی؛ هدف از تحصیل علم، رسیدن به حقیقت به میزان توان است. نشستن گرد و غبار گرایش‌های نفسانی بر چهره دیدگان اندیشه، مانع از رسیدن به حقیقت می‌شود.

۳. آیا می‌توان تقلید را به دو گونه ممدوح و مذموم تقسیم کرد؟ اگر پاسخ منفی است دلیل آن را بیان کنید و اگر مثبت است تفاوت‌های این دو نوع تقلید را به دقت بیان کنید.

تقلید را به یک اعتبار می‌توان به دو گونه ممدوح و مذموم تقسیم کرد. تقلید مذموم تقلیدی است که راهزن اندیشه بوده و بر گمراهی آدمی می‌افزاید. در مقابل تقلید ممدوح و پسندیده تقلیدی است که عقل و فطرت انسان به آن حکم می‌کند. هر انسان عاقلی درک می‌کند که در مسائل تخصصی باید به متخصص مراجعه کند و سخت متخصصان را راهنمای خویش سازد. اگر کسی به بهانه نادرستی تقلید، از مراجعه به پزشک متخصص خودداری کند و یا با استناد به نادرستی تقلید پیروی از مجتهد و متخصص احکام دینی را خطا بداند، خبر از نادانی خود داده است.

۴. نقش نیت و حسن فاعلی را در ارزش‌گذاری کارها تبیین کنید آیا می‌توان گفت رابطه نیت و ارزش کار رابطه‌ای قراردادی و اعتباری است؟ چرا؟

ماهیت هر عملی با توجه به نیتی که فرد در انجام آن داشته است، مشخص می‌شود. بر اساس نظام اخلاقی اسلام، صرف «حسن فعلی» یعنی خوب بودن کار، برای ارزش‌گذاری اخلاقی آن کافی نیست، بلکه «حسن فاعلی» یعنی نیت خوب داشتن در انجام آن نیز باید به آن ضمیمه شود. همچنین نیت بیانگر یک رابطه حقیقی است نه یک رابطه قراردادی. عمل بدون نیت در حقیقت یک کالبد مرده است که با دل و روح انسان ارتباط نمی‌یابد.



۵. امانوئل کانت نیز در نظریه اخلاقی خود بر نقش نیت تأکید می‌کند ضمن توضیح دیدگاه او تفاوت آن را با دیدگاه اسلام بیان کنید.

از نظر کانت تنها چیزی که دارای ارزش ذاتی است «اراده خیر» است. او معتقد بود که کار خوب، کاری نیست که صرفاً مطابق با وظیفه عقلانی باشد، بلکه کاری است که افزون بر مطابقت با وظیفه عقلانی فرد، به انگیزه ادای آن وظیفه عقلانی نیز انجام گرفته باشد. یعنی انگیزه فرد از انجام آن عمل تنها پیروی از قانون عقل باشد. بر این اساس اگر کسی کاری را برای رسیدن به سعادت و یا بهره‌مندی از کمال انجام دهد باز هم دارای ارزش اخلاقی نخواهد بود. کسانی که برای بهره‌مندی از بهشت عبادت می‌کنند، کار آنان فاقد ارزش اخلاقی است. کار چنین کسانی صرفاً یک معامله است. یکی از ویژگی‌های بارز نظامی اخلاقی اسلام در مقایسه با سایر نظام‌ها و مکاتب اخلاقی تکیه و تأکید آن بر نیت و انگیزه در ارزش‌گذاری فعل اخلاقی است. اسلام افزون بر «خوبی کار»، «انگیزه خوب فاعل» را نیز شرطی لازم برای ارزشمندی کار می‌داند. در حالی که در هیچ یک از نظام‌های اخلاقی چنین نقشی به نیت و حسن فاعلی داده نشده است.

۶. نقش استاد در شکل‌گیری شخصیت دانشجو را با ذکر نمونه توضیح دهید.

تأثیر استاد و نوع ارزش‌ها و نگرش‌ها و جهان بینی او در شاگردان، جای هیچ تردیدی ندارد. شاگردان هر اندازه که مقاومت کنند، با زهم به صورت آشکار و نهان از استاد خود تأثیر می‌گیرند. به همین دلیل انتخاب استاد شایسته همیشه مورد توجه اولیای دین بوده است. استاد شایسته با رفتار خود دانشجو را به کسب فضایل ترغیب و از آلودگی به رذایل اخلاقی دور می‌کند. استادی که دیدن وی، انسان را به یاد خدا اندازد و سخن گفتنش بر علم دانشجو بیفزاید.

۷. آیا شما تقسیم علوم به دینی و غیردینی را می‌پذیرید؟ چرا؟

همه دانش‌هایی که در خدمت اسلام و مسلمانان باشند و به رشد و پیشرفت علمی و دینی و فرهنگی جامعه اسلامی کمک کنند، علوم دینی به حساب آمده و فراگیری آن‌ها مورد تأکید، سفارش و احترام اسلام است. یکی از آن دانش‌ها، خودشناسی است. خودشناسی مقدم بر همه دانش‌هاست؛ زیرا برای انسان خُسران بزرگی است که جوهر مسائل بیرونی را بداند و دائماً به مطالعه و آزمایش بپردازد اما از سیر در امور نفسانی و درونی خود غافل باشد.

نمونه سوال

۱. دیدگاه اسلام درباره علم و آموزش آن بیان کنید.

اهمیت علم و علم‌آموزی، از دیدگاه اسلام، آنقدر واضح است که نیاز به توضیح زیادی ندارد. نخستین آیاتی که بر پیامبر اکرم نازل شد (سوره علق)، بهترین دلیل بر جایگاه ویژه تعلیم و تعلم در اسلام است. ضرورت تحصیل از دیدگاه اسلام، ضرورتی مطلق است. یعنی هیچ قید و محدودیتی (زمانی، مکانی و ...) ندارد.

۲. چرا آدمی به گمان روی می‌آورد؟



یکی از لغزش‌گاه‌های فهم و اندیشه درست آن است که انسان به جای پیروی از یقین، به حدس و گمان، بسنده کند؛ چون دستیابی به یقین و تشخیص واقعیت در همه امور زندگی، کاری دشوار است و با توجه به گزینه راحت‌طلبی، انسان‌ها اساس زندگی خود را بر گمان بنا می‌کنند. که قرآن کریم به شدت با آن به مخالفت برخاسته است.

۳. آداب اخلاقی علم‌آموزی را نام ببرید.

۱. انگیزه الهی ۲. انتخاب استاد شایسته ۳. رعایت اولیت‌ها ۴. خوب گوش دادن ۵. پرسش و پرسش‌گری ۶. ضبط و نگارش مطالب ۷. تواضع در برابر استاد.

۴. مقصود از انگیزه الهی و رضایت الهی چیست؟

ماهیت هر عملی با توجه به نیتی که فرد در انجام آن داشته است، مشخص می‌شود. در اخلاق اسلامی، برای ارزش‌گذاری اخلاقی یک کار، وجود ۲ عنصر ضروری است: ۱. حسن فعلی؛ خوب بودن کار ۲. حسن فاعلی؛ نیت خوب داشتن در انجام کار. از دیدگاه اسلام، کار اخلاقی و ارزشمند، کاری است که صرفاً برای رضایت خدا انجام گرفته باشد. مراتب رضایت الهی (انگیزه و نیت افراد از انجام کارهای خوب): ۱. بهره‌مندی از نعمت‌های الهی، ۲. رهایی از عذاب الهی و ۳. خشنودی خدا و نه هیچ چیز دیگر.

۵. هنر خوب گوش دادن را توضیح دهید.

یکی از آدابی که رعایت آن برای هر فردی لازم است، هنر خوب گوش دادن به سخنان استادان می‌باشد. یک مستمع خوب کسی است که ۳ ویژگی داشته باشد: ۱. در سخنان گوینده دقت کند (آمادگی برای ادراک)، ۲. بردبار و شکیبا باشد و ۳. بتواند نکات اصلی گفتار گوینده را از سایر حرف‌های وی جدا کند.

۶. پرسش‌گری در چه صورت ناپسند تلقی می‌شود؟

ارزش پرسش و پرسش‌گری ارزشی ذاتی نیست، یعنی در هر شرایطی مطلوبیت ندارد؛ بلکه در صورتی دارای ارزش اخلاقی است که به منظور کشف حقیقت باشد و اگر به منظور اظهار فضل و مچ‌گیری باشد، کاری بسیار ناپسند است. امام علی (ع) می‌فرماید: "برای دانستن پرسش نه برای آزار دادن که نادان آموزنده همانند دانا است و دانای برون از راه انصاف، همانند نادان پر چون و چرا است."

۷. در مقابل استاد چگونه باید رفتار کرد؟

در روایات بسیاری بزرگداشت عالمان و اندیشمندان مورد تأکید قرار گرفته است. احترام به عالمان نشانه بهره‌مندی از عقل و حرمت آن‌ها همسنگ حرمت شهیدان معرفی شده است. امام زین‌العابدین (ع) می‌فرماید: حق کسی که به تو علم می‌آموزد این است که او را بزرگ بداری؛ و احترام مجلسش را نگه داری؛ و به نیکویی به سخنانش گوش فرادهی؛ در نزد او با صدای بلند سخن نگوئی و اگر کسی از او سوالی پرسید، در جواب دادن به آن بر او پیشی نگیری؛ و در محضر او با افراد دیگر سخن نگوئی و ... اسلام برای معلم و استاد احترام و ارزش والایی قائل است. یکی از دلایل آن، اهمیت و ارزشمندی خود علم است.

